

УДК 336.027

Скляр Є.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Sklyar Yevheniia

PhD, associate professor,
associate professor of department of business, trade and stock exchanges
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

INTERVENTION OF DEBIT AND CREDIT PROTECTION IN THE CONTEXT OF FINANCIAL SAFETY OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES

У статті досліджено теоретичні питання дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств харчової промисловості України в контексті застосування фінансової безпеки. Маючи змогу швидко й точно визначити стан дебіторської та кредиторської заборгованостей, керівництво може вчасно приймати ефективні рішення про розвиток підприємства. Визначено основні напрями вдосконалення управління дебіторською та кредиторською заборгованостями в системі зміцнення фінансового стану підприємств харчової промисловості. Встановлено, що першочерговими завданнями під час здійснення оперативного управління дебіторською заборгованістю є створення структурних підрозділів, які будуть здійснювати контроль за складом та структурою дебіторської заборгованості, строками її погашення; забезпечення юридичної обґрунтованості кожної суми дебіторської заборгованості.

Ключові слова: фінансова безпека, харчова промисловість, оборотні активи, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, управління, інфляція, ліквідність.

В статье исследованы теоретические вопросы дебиторской и кредиторской задолженности предприятий пищевой промышленности Украины в контексте применения финансовой безопасности. Имея возможность быстро и точно определить состояние дебиторской и кредитной задолженностей, руководство может вовремя принимать эффективные

решения о развитии предприятия. Определены основные направления управления дебиторской и кредиторской задолженностями в системе укрепления финансового состояния предприятий пищевой промышленности. Установлено, что первоочередными заданиями при осуществлении оперативного управления дебиторской задолженностью являются создание структурных подразделений, которые будут осуществлять контроль над составом и структурой дебиторской задолженности, срокам ее погашения; обеспечение юридической обоснованности каждой суммы дебиторской задолженности.

Ключевые слова: финансовая безопасность, пищевая промышленность, оборотные активы, дебиторская задолженность, кредиторская задолженность, управление, инфляция, ликвидность.

In modern spheres, accounts receivable and payables significantly affect the financial security of enterprises. According to the calculations of the State Statistics Service of Ukraine, the share of receivables in working capital assets of the food industry amounted to 65%, more than 80% of the total amount of debt accounted for goods, which makes it the main object of management. Such a withdrawal of funds from circulation leads to financial difficulties and creates a threat to the financial security of enterprises, because, investing significant sums in receivables and payables, enterprises lose mobility and the ability to take an active investment, reducing their liquidity and profitability. The investigated industry is strategically important, as these enterprises form the food security of the state, provide the population with the necessary high-quality food products. In addition, business entities operating in the food industry largely determine the development of the economy as a country as a whole, as well as in its individual regions. In today's conditions of market transformation for the enterprises of the food industry, external factors such as their interconnection with contractors - suppliers of inventory, works, services and consumers of finished products become important. The degree of establishment of contacts with the data of contractors directly depends on the value of inventories and finished products in warehouses, accounts receivable and payables. In these conditions, the need to optimize the management of accounts receivable and payables of enterprises of all forms of ownership and industries of the national economy, including the food industry, is growing. One of the most important areas of management of accounts receivable is the assessment of the risk associated with solvency and solvency of customers, on the basis of which the planning, organization and control of work with the debtors is carried out. The main tasks in the implementation of operational management of accounts receivable are: the creation of structural units that will control the composition and structure of accounts receivable, maturities; ensuring the legal validity of each amount of arrears; monitoring and analysis of the causes of indebtedness and the calculation of their consequences; development of an effective method of analysis of settlements with clients, clients, other debtors and development of working documents of the controller; active use of the main forms of refinancing: factoring, accounting of bills, forfaiting, etc., which will accelerate the transformation of receivables in cash. Due to the fact that properly organized internal control over the timeliness, completeness and legal effect of settlements with debtors and creditors is the key to the successful development, stability and stability of domestic food industry enterprises in the conditions of the modern business environment.

Keywords: financial security, food industry, current assets, accounts receivable, accounts payable, management, inflation, liquidity.

Постановка проблеми. Харчова промисловість – це одна з провідних структурно формуючих галузей України. До її складу входять тисячі великих, середніх та малих підприємств різної форми власності, які виробляють майже 20% від загального обсягу промислової продукції. Найбільшу частину реалізованої продукції складають напої, м'ясні та молочні продукти, тютюнові вироби, хліб і хлібобулочні вироби, жири. Питома вага цієї галузі в структурі виробництва предметів споживання сягає 52,8%, у загальному обсязі промислової продукції – 16,3%, а продукції агропромислового комплексу – 33,5%. Продовольчі

товари становлять 68,1% загального виробництва товарів народного споживання у відпускних цінах, 63% загального обсягу роздрібного товарообігу та 61,5% у структурі особистого споживання матеріальних благ населенням країни [1]. З огляду на зменшення прибутковості харчових підприємств, зростання дебіторської та кредиторської заборгованостей можливості підприємств щодо мобілізації інвестиційних ресурсів є вкрай обмеженими, тому реалізація інвестиційних проектів нині перебуває під загрозою.

Досліджувана галузь є стратегічно важливою, оскільки ці підприємства формують продоволь-

чу безпеку держави, забезпечують населення необхідними високоякісними продовольчими товарами. Крім цього, суб'єкти господарювання, які функціонують у харчовій індустрії, значною мірою визначають розвиток економіки як країни загалом, так і її регіонів зокрема.

В сучасних умовах ринкових перетворень для підприємств харчової промисловості великого значення набуває такий зовнішній фактор, як їх взаємозв'язок з контрагентами, тобто постачальниками товарно-матеріальних цінностей, робіт, послуг, а також споживачами готової продукції. Від ступеня налагодженості контактів з цими контрагентами безпосередньо залежить величина виробничих запасів та готової продукції на складах, дебіторської та кредиторської заборгованостей.

У цих умовах зростає необхідність оптимізації процесу управління дебіторською та кредиторською заборгованостями підприємств усіх форм власності та галузей національної економіки, включаючи харчову промисловість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню цієї проблеми присвячено наукові праці таких вітчизняних та закордонних науковців, як С.В. Береза, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Л.В. Гуцаленко, Р.Т. Джога, В.П. Завгородній, А.М. Кузьмінський, В.Ф. Максимов, Л.В. Нападівська, В.М. Онищук, Б.Ф. Усач, В.О. Шевчук. Невід'ємною складовою господарської діяльності підприємств харчової промисловості є ризики, що перешкоджають реалізації фінансових інтересів. Від якості дебіторської та кредиторської заборгованостей залежить рівень фінансової безпеки підприємств галузі. Питання фінансової безпеки розглядається в працях таких вітчизняних вчених, як О.В. Ареф'єва [9], Т.Б. Кузенко [9], Т.Ю. Загорельська [10], Ю.Б. Кракос [11], Р.О. Разгон [11], О.М. Тридід [12]. Однак у зазначеній царині є ще багато невизначених питань, які потребують подальших розробок та досліджень.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на підвищений науковий інтерес до проблем ефективності кредиторської та дебіторської заборгованостей та значну кількість наукових розробок у цьому напрямі, немає комплексного підходу до її вирішення. Зазначимо, що питання заборгованості завжди будуть актуальними, оскільки характер та коло операцій, що здійснюються за їх допомогою, постійно розширюються, бізнес наражається на нові ризики, на ринку з'являються нові інструменти, а

не завжди об'єктивна інформація щодо фінансового становища, яка надається контрагентам, досить часто перешкоджає розвитку підприємства. Зокрема, потребують подальшого дослідження трактування дебіторської та кредиторської заборгованостей як одного з чинників фінансової безпеки, розвиток механізму врахування ключових детермінант їх застосування.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є визначення та аналізування теоретичних засад управління дебіторською та кредиторською заборгованостями на підприємствах харчової промисловості в контексті фінансової безпеки, що формує підґрунтя для прийняття ефективних та своєчасних управлінських рішень в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності, а також визначення напрямів удосконалення та розвитку управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дебіторська та кредиторська заборгованість підприємства виникають внаслідок безготівкових розрахунків з покупцями, підрядчиками, фінансовими органами, органами соціального страхування, депонентами, підзвітними особами тощо. Виникнення обох видів заборгованостей обумовлене тим, що момент відвантаження готової продукції, виконання робіт, послуг, отримання товарно-матеріальних цінностей, нарахування зарплати й платежів не збігається з моментом їх оплати. Значні розміри дебіторської та кредиторської заборгованостей приводять до перерозподілу оборотних коштів [8, с. 124–131]. Фінансова безпека підприємства може бути визначена як стан найбільш ефективного використання ресурсів, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості та рентабельності бізнесу. Забезпечення фінансової безпеки підприємств харчової промисловості передбачає захист його пріоритетних інтересів від наявних та потенційних небезпек, ризиків та загроз.

Розроблення фінансової безпеки підприємства повинна бути комплексом взаємозалежних збалансованих рішень як у забезпеченні захисту фінансових інтересів підприємства, так і в управлінні його фінансовою діяльністю через призму дебіторської та кредиторської заборгованостей [5].

На кожному етапі економічного розвитку в Україні та світі відбувались істотні зміни трактування поняття «дебіторська заборгованість». Нині не існує єдиного підходу до визначення сутності поняття «дебіторська заборгованість». З плином часу зміст дебіторської заборгованості дещо змінився, проте

основне ототожнення з боргом або заборгованістю залишається незмінним [7, с. 125].

У сучасних умовах господарювання економічна ситуація в Україні характеризується значною часткою неплатежів. Певною мірою цей факт пов'язаний із впливом наслідків світової економічної кризи, проте в нашій країні негативні тенденції підсилюються також незадовільним станом контролю за виконанням договірних зобов'язань на підприємствах. Розрахунки з контрагентами є важливою складовою фінансово-економічної діяльності будь-якого підприємства, вони нерозривно пов'язані зі вхідними та вихідними грошовими потоками, які складають основу процесу забезпечення безперервної діяльності суб'єктів господарювання. Затягування строків отримання платежів та погашення зобов'язань приводить до сповільнення операційного циклу та зниження ділової активності підприємства. Крім того, вартість грошей з урахуванням фактору часу має тенденцію до зниження, що негативно впливає на їх покупну спроможність та приводить до скорочення ресурсів підприємств. Одним з головних завдань, які постають перед управлінською ланкою українських підприємств, є постійний моніторинг розмірів дебіторської та кредиторської заборгованостей, строків погашення, а також аналіз її структури [2, с. 25].

Вітчизняна харчова промисловість налічує понад 10 тисяч підприємств, що складає 19% їх загальнопромислової кількості, на яких зайняті 425 тис. осіб, або 14% усіх зайнятих в промисловості країни [2, с. 24].

Для харчової промисловості слід відзначити деякі особливості в управлінні дебіторською та кредиторською заборгованостями порівняно з іншими галузями, якими є коротка оборотність кредиторської заборгованості (внаслідок розрахунку за сировину, що швидко псується); довга оборотність дебіторської заборгованості; можлива наявність великого касового розриву.

Високий рівень залежності від зовнішніх інвесторів та кредиторів обумовив негативну динаміку фінансової стійкості підприємств щодо забезпечення запасів фінансовими ресурсами.

Дебіторська заборгованість по розрахунках з покупцями, замовниками та іншими дебіторами складає суттєву частку поточних активів підприємства (в деяких галузях вона сягає 40–50%), а це означає, що точність цих показників необхідна для забезпечення достовірності фінансової звітності загалом [3, с. 286].

Дослідження теоретичних та практичних основ управління дебіторською заборгованістю на підприємствах харчової галузі показали відсутність підрозділів, які здійснюють контроль за проблемною дебіторською заборгованістю в динаміці; відсутність ефективної методики аналізу дебіторської заборгованості в системі оперативних інформаційних даних; несвоєчасність оплати дебіторської заборгованості (рефінансування). Сучасні підприємства дуже невпевнено використовують основні форми рефінансування, зокрема облік векселів, факторинг, форфейтинг, які б могли істотно прискорити трансформацію дебіторської заборгованості у грошові кошти. Для повного розуміння сучасного стану та розмірів розрахунків з покупцями, замовниками та іншими дебіторами необхідно проаналізувати структуру оборотного капіталу промислового підприємства та визначити, яка його частина доводиться на дебіторську заборгованість.

В науковій літературі рекомендована питома вага дебіторської заборгованості у вартості оборотних активів прийнята на рівні 40%. За 2015–2018 роки питома вага заборгованості дебіторів на підприємствах харчової галузі коливалася в діапазоні від 58,8% до 64%. Це свідчить про вилучення коштів з обігу підприємства, з одного боку, за рахунок збільшення величини заборгованості покупців та замовників, а з іншого боку, за рахунок погашення зобов'язань перед бюджетом за нарахованими податками, тоді як безпосередній розрахунок з дебіторами ще не відбувся [4].

З огляду на високі темпи інфляції, що характеризують сучасну економіку України, імобілізація значної частини коштів підприємства в дебіторській заборгованості не тільки сповільнює фінансовий цикл підприємства, але й є вкрай не вигідною. Вважається, що сприятливою є ситуація, коли період обігу дебіторської заборгованості підприємства менший, ніж період обігу кредиторської заборгованості, оскільки за таких умов підприємство може погасити свої зобов'язання за рахунок коштів, що надходять від дебіторів [3]. В подальшому необхідно систематично проводити інвентаризацію заборгованості шляхом перевірки первинних документів, які є основою для проведення розрахунків та відображення операцій в обліку, а також шляхом звіряння залишків з контрагентами. Особливу увагу слід звернути на те, що кожна операція повинна бути санкціонованою та законною.

Якщо дебіторська заборгованість більше кредиторської, це є можливим чинником забезпечення високого рівня коефіцієнта загальної ліквідності. Одночасно це може свідчити про швидшу оборотність кредиторської заборгованості порівняно з оборотністю дебіторської заборгованості. В такому разі протягом певного періоду борги дебіторів перетворюються на грошові кошти через більш тривалі часові інтервали, ніж інтервали, коли на підприємстві необхідні грошові кошти для своєчасної сплати боргів кредиторам. Відповідно, виникає брак грошових коштів в обігу, що супроводжується необхідністю залучення додаткових джерел фінансування. Останні можуть приймати форму простроченої кредиторської заборгованості або банківських кредитів.

Коли нестача коштів має постійний характер, то формується прострочена кредиторська заборгованість з усіма наслідками. Ліквідувати її навіть за допомогою платежів дебіторів, що надходять регулярно, в таких умовах неможливо, тому доводиться залучати короткострокові банківські кредити. Отже, швидша оборотність дебіторської заборгованості порівняно з кредиторською не забезпечує наявності вільних коштів в обігу. Єдиною причиною нестачі коштів для своєчасних розрахунків з кредиторами є більш низькі суми платежів дебіторів порівняно з розмірами належних виплат кредиторам [5, с. 34].

Основними прийомами управління дебіторською та кредиторською заборгованостями є аналіз замовлень, оформлення розрахунків, встановлення характеру дебіторської та кредиторської заборгованостей; ABC-аналіз дебіторів; аналіз заборгованості за видами продукції для визначення не вигідних щодо інкасації товарів; оцінювання реальної вартості наявної дебіторської та кредиторської заборгованостей; зменшення дебіторської заборгованості на суму безнадійних боргів; контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованостей; визначення конкретних розмірів знижок за дострокової оплати; оцінювання можливості факторингу, тобто продажу дебіторської заборгованості факторинговим фірмам [5, с. 32].

Загалом ефективне проведення внутрішньогосподарського контролю за дебіторською заборгованістю є можливим за тісної взаємодії між бухгалтерією підприємства, його юридичним та фінансовим відділами.

Таким чином, проблеми раціональної організації оборотних коштів та підвищення ефектив-

ності їх використання гостро постають перед підприємствами, оскільки вирішення цих питань є запорукою забезпечення безперервності виробничого процесу та одним зі складників рентабельного виробництва. Розгляд питань управління оборотними засобами, як правило, не включає принципи їх організації. Недостатньо глибоко розглядаються питання вдосконалення нормування. Все це приводить до негативних наслідків у практичній діяльності.

Специфіка підприємств такої галузі, як харчова, полягає в значному обсязі оборотних коштів у складі їх активів, тому для підприємств цієї галузі проблеми організації та ефективності використання оборотних коштів мають ще більш насущний характер, ніж для фондоемних галузей. На підприємствах харчової промисловості проблемам планування й використання оборотних коштів не приділяється належної уваги. Нормування оборотних коштів здійснюється далеко не на всіх підприємствах, розрахунки та коректування нормативів якщо й проводиться, то вкрай нерегулярно, переважно стосуючись виробничих запасів. Застосування застарілих методик не завжди забезпечує обґрунтованість розрахунків. Все це вказує на необхідність приділення більшої уваги фінансових працівників підприємств питанням розподілу оборотних коштів, розроблення конкретних напрямів удосконалення нормування [6, с. 15].

Організація джерел формування оборотних коштів також не має належного застосування на практиці, незважаючи на те, що вони досить глибоко досліджені в сучасній економічній літературі.

Вважаємо, що основними причинами виникнення дебіторської та кредиторської заборгованостей на підприємстві є невідповідність обсягу грошової маси, що перебуває в обігу, вартісному обсягу продукції, що випускається, та послуг, що надаються; низька платіжна дисципліна покупців та постачальників і загальний економічний стан галузей, до яких вони належать; брак коштів у клієнта або зниження рівня його платоспроможності; порушення розрахунково-платіжної дисципліни контрагентами; зниження інвестиційних накопичень та інших залишків грошових коштів у підприємства; значне випередження процентних банківських ставок порівняно з темпами інфляції, а також практична недоступність отримання кредитів (особливо довгострокових) для більшості підприємств; відволікання платіжних засобів для закупівлі валюти, подальше знецінювання гривні; нероз-

виненість практики факторингу; недосконала політика стягнення дебіторської заборгованості; недосконалість якості аналізу дебіторської та кредиторської заборгованостей, а також послідовності у використанні його результатів.

Задля запобігання втрат і визнання підприємства неспроможним кожен господарюючий суб'єкт повинен прагнути до якнайбільшого скорочення дебіторської та кредиторської заборгованостей.

Щодо управління дебіторською заборгованістю можна відзначити суттєві зусилля, що докладаються підприємствами стосовно зниження її рівня. Водночас відсутність методології розрахунку граничних значень за дебіторської заборгованості приводить до надмірного відволікання коштів.

Аналіз ефективності використання оборотних коштів підприємств проводиться значною кількістю господарюючих суб'єктів. Однак розрахунок показників оборотності найчастіше виробляється з використанням незіставних показників, не враховуються специфіка обчислення собівартості та інфляція. Все це приводить до викривлення показників ефективності використання оборотних коштів.

Ще однією проблемою є правильне визначення факторів, що впливають на ефективність використання оборотного капіталу. Серед внутрішніх факторів важливими є тривалість виробничого циклу підприємства, стан основних фондів підприємства, структура виробничих запасів.

Таким чином, на величину й стан оборотних коштів підприємства впливає велика кількість чинників, які необхідно враховувати в процесі прийняття управлінських рішень.

Висновки. З огляду на отримані результати в ході проведення дослідження взаємозв'язку дебіторської та кредиторської заборгованостей в контексті фінансової безпеки підприємств харчової промисловості зроблено такі висновки: проаналізувавши результати управління дебіторською та кредиторською заборгованостями у харчовій промисловості, вважаємо, що слід звернути увагу на недотримання фінансової дисципліни, яку спричиняють касові розриви та залежність підприємства від кредиторів.

Аналіз ситуації на підприємствах харчової галузі України свідчить про необхідність широкого впровадження дієвого внутрішньогосподарського контролю та оперативного управління за розрахунками з дебіторами, що забезпечить управлінський персонал достовірною, вчасною, максимально повною інформацією про стан, структуру та динаміку відносин з контрагента-

ми, а також допоможе правильно визначити основні напрями діяльності та завдання, які постають перед суб'єктом господарювання.

Першочерговими завданнями під час здійснення оперативного управління дебіторською заборгованістю є створення структурних підрозділів, які будуть здійснювати контроль за складом та структурою дебіторської заборгованості, строками її погашення; забезпечення юридичної обґрунтованості кожної суми дебіторської заборгованості; здійснення моніторингу та аналізування причин виникнення заборгованостей, а також прорахування їх наслідків; розроблення дієвої методики аналізу розрахунків з покупцями, замовниками, іншими дебіторами, а також розроблення робочих документів контролера; активне використання основних форм рефінансування, зокрема факторингу, обліку векселів, форфейтингу, які прискорять трансформацію дебіторської заборгованості у грошові кошти, адже правильно організований внутрішній контроль за своєчасністю, повнотою та юридичною обґрунтованістю розрахунків з дебіторами та кредиторами є запорукою успішного розвитку, стабільності та стійкості вітчизняних підприємств харчової промисловості в умовах сучасного бізнес-середовища.

Бібліографічний список:

1. Аналітика ринків, фінансовий консалтинг. URL: <http://pro-consulting.ua> (дата звернення: 23.03.2019).
2. Шелудько Е.І. Структурно-технологічні засади модернізації харчової промисловості України. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. С. 24–28.
3. Кондукова Е.В., Лісовий А.В. Аналітичні аспекти податкового дослідження стану розрахунків з контрагентами. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 3. С. 285–290.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 24.03.2019).
5. Барановська А.С. Оцінка ефективності дебіторської та кредиторської заборгованості. *Фінанси і кредит*. 2014. № 1. С. 31–40.
6. Іванов А.Г. Можливості залучення іноземних інвестицій в АПК України. *Світ продуктів*. 2014. № 4(83). С. 12–17.
7. Гуня В.О. Удосконалення класифікації дебіторської заборгованості та її відображення у фінансовій звітності підприємств. *Економічний простір*. 2014. № 19. С. 124–131.
8. Матицина Н.О. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 12. С. 38–42.

9. Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 1(91). С. 98–103.
10. Загорельська Т.Ю. Науково-методичні основи метрології фінансової безпеки підприємства. *Економічний простір*. 2008. № 20/1. С. 145–153.
11. Кракос Ю.Б., Разгон Р.О. Управління фінансовою безпекою підприємств. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2008. № 1(1). С. 86–97.
12. Тридід О.М., Орехова К.В. Щодо визначення поняття «фінансова безпека підприємства». *Научно-технічний збірник*. 2008. № 87. С. 240–244.
5. Baranovska A.S. Otsinka effektivnosti debitorskoyi ta kreditorskoyi zaborgovanosti. *Finansi i kredit*. 2014. № 1. S. 31–40.
6. Ivanov A.G. Mozhlivosi zaluchennya inozemnih investitsiy v APK Ukraini. *Svit produktiv*. 2014. № 4(83). S. 12–17.
7. Gunya V.O. Udoskonalennya klasifikatsiyi debitorskoyi zaborgovanosti ta yiyi vidobrazhennya u flansoviy zvitnostl pidpriemstv. *Ekonomichniy prostir*. 2014. № 19. S. 124–131.
8. Matitsina N.O. Osnovni zasady reguluyuvannya rozrahunkovih vidnosin cherez upravlinnya debitorskoyu zaborgovanlstyu. *Buhgalterskiy oblik i audit*. 2015. № 12. S. 38–42.
9. Aref'Eva O.V., Kuzenko T.B. Ekonomichni osnovi formuvannya flansovoyi skladovoyi ekonomichnoyi bezpeki. *Aktualni problemi ekonomiki*. 2009. № 1(91). S. 98–103.
10. Zagorelska T.Yu. Naukovo-metodichni osnovi metrologiyi flansovoyi bezpeki pidpriemstva. *Ekonomichniy prostir*. 2008. № 20/1. S. 145–153.
11. Krakos Yu.B., Razgon R.O. Upravlinnya flansovoyu bezpekoyu pidpriemstv. *Ekonomika ta upravlinnya pidpriemstvami mashinobudivnoyi galuzi: problemi teorii ta praktiki*. № 1(1). 2008. S. 86–97.
12. Tridid O.M., Orehova K.V. Schodo viznachennya ponyattya "flansova bezpeka pidpriemstva". *Nauchno-tehnicheskii sbornik*. 2008. № 87. S. 240–244.

References:

1. Analitika rinkiv, finansoviy konsalting. URL: <http://pro-consulting.ua> (data zvernennya: 23.03.2019).
2. Sheludko E.I. Strukturno-tehnologichni zasady modernizatsiyi harchovoyi promislivosti Ukraini. *Efektivna ekonomika*. 2014. № 5. S. 24–28.
3. Kondukova E.V., Lisoviy A.V. Analitichni aspekti podatkovogo doslidzhennya stanu rozrahunkiv z kontragentami. *Staliy rozvitok ekonomiki*. 2015. № 3. S. 285–290.
4. Ofitsiyiniy sayt Derzhavnogo komitetu statistiki Ukraini. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (data zvernennya: 24.03.2019).